

Acta sanctorum

quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae
ex Latinis et Græcis, aliarumque gentium antiquis monumentis

Quo dies nonus et decimus continentur

Bolland, Johannes

Parisiis et Romae, 1925

Vita Sancti Greallani

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72556](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72556)

A Greallano (debetur) a stirpe Mainei, cum viris tum feminis (1). *Et paulo post legimus*: Cach cis do bo dual do na cineadaib si do thabairt do Padraig, asa beith o Glun Padraig co Glaisi Uair, ag Cairill; oculus asin sair co Sinaind ag Greallan oculus ag Padraig (2). *Latine*: Vectigalia omnia quae ab his tribubus (nempe Terrae Mainei) Patricio debebantur (in tractu qui iacet) inter Gloonpatrick (3) et (flumen dictum) Abhainn Fhuar (4) (nunc sibi vindicat sanctus) Caireall; et inde ad orientem usque ad Sinonam (flumen, vectigalia sibi vindicant sancti) Greallanus et Patricius (5). *Qua in re notatu dignum est S. Greallanum una cum S. Patricio commemorari; quod in huius modi priscorum iurium diffinitionibus luculenter ostendit illum Greallanum*

de Terra Mainei re ipsa fuisse Patricii discipulum, vel saltem cum S. Patricio eiusve successoribus quodam pacto coniunctum fuisse. Quae cum ita sint, mirum est Greallani nomen desiderari inter septem praecipuos sanctorum successores (6) quorum auctoritas in Terra Mainei vigeat circiter saeculo XV (7).

17. Tandem hic referenda est propheta quaedam Greallano ascripta, huic an alii, incertum. Nostrum tamen, qua de causa nescimus, potius hic significari arbitratur Slokesius (8). Neque nos codicem vidimus, neque visum novimus ab ullo hominum (9). *Leviter tamen hoc ferendum est. Quippe pleraque carmina fatidica, quae Hibernis sanctis attribuuntur, et recentissime ficta sunt, et tam nugatoria quam quae maxime.*

Prophetia
Greallano
ascripta.

(1) Aliter vertit O'DONOVAN, op. c., p. 81, annot. o; rectam sententiam consequens est PLUMMER, *Miscellanea hagiographica hibernica*, p. 153. — (2) O'DONOVAN, op. c., p. 82. — (3) Locus est in parochia Athleague, baroniae Athlone North, comitatus Roscommon, O'DONOVAN, l. c., annot. r. — (4) Id est, flumen frigidum. Huius nomen anglie scriptum est Owenure, *Ordnance Survey of Ireland (One Inch)*, fol. 77; fluit autem prope civitatem Elphin, a meridie, O'DONOVAN, l. c., annot. s. — (5) Mi-

rum quam presse his consentiant fines tractus a nepotibus Mainei saec. IX ineunte occupati, de quo in Vita gadelica S. Greallani. Vid. p. 491, annot. 11. — (6) Cf. supra, p. 487, annot. 26. — (7) O'DONOVAN, *Hy-Many*, pp. 76, 78. — (8) Cheltenham MS., p. 46, col. 2. *Félire Oengusso*, p. 190, annot. 3; cf. p. 425, i. v. Grellán. — (9) Ne Carolus quidem Plummer, qui quotquot supersunt codices de sanctis Hiberniae sedulo rimari conatus est, adyti illius secreta penetravit.

E

VITA SANCTI GREALLANI

E codice bibliothecae Regiae Bruxellensis 4190-4200, fol. 88-91 (= B), collato codice Dubliniensi Regiae Academiae Hibernicae 23/0.41, p. 236-240 (= D) et fragmento a Iohanne O'Donovan edito, Tribes and Customs of Hy-Many, p. 8-14 (= O'D). Cf. Comm. praev. num. 2-3.

Betha Ghreallain.

Vita Greallani.

1. I naimsir Luchdach meic Laegaire meic Neill taimic torann adhbalmór i nellaibh nimhe oculus a fraightibh na firmamenti go celos fo Eirinn uile an torann sin. *Oculus* ro iongantaighsiot fir Erenn an tromghair sin, *oculus* ro fhiarfaighsiot don Táilgiann, do Patraicc mac Calpuirn¹, a fhoichann. *Oculus* atbert Pattraicc friu, gurbo he Greallan ro geinedh² isin aimsir sin³. «*Oculus* ní fhuil acht sé míosa o tarla i mbroinn e gusan uair si <n>»; *oculus* bídh tortach an tuismedh sin: uair bídh cabhair do cheallaibh, 7 bídh edach do nochaibh⁴, 7 bídh biadh do bhocsaibh, 7 bídh comairce⁵ ao chreachaibh, 7 bídh congmaíl ar cathaibh, 7 bídh arguin ar dhiabhaibh, *oculus* bídh siodhucchadh sláagh an tí sin. *Oculus* gach ionadh a ninnésa an taingel bennachadh in naeimh cléiricech do bheith, ní chuideabh⁶ sa ara náomh-ádhbhadh. Uair bídh nertmar, neimhnech coisenus a crioche. » 7 atbert an rand⁷:

1. —¹ (m. C.) mhac Arpluinn D; créit add. D. —² (ro g.) ro genar D. —³ (i. a. s.) a naimsir na gaire sin D. —⁴ (do n.) d'anbannaibh D. —⁵ do cheallaibh *oculus* add. D. —⁶ chuireabh et sup. lin.: no d, quod significat variam esse lectionem: chuideabh B; chuideibh D. Hoc a verbo -chuid videtur esse deductum. —⁷ (7 a. an rand)

1. Regnante Lughaidho filio Laeghairei filii Nialli (1) exortum est aliquando in nubibus caeli et in tholo firmamenti tonitru adeo immane, ut per Hiberniam universam exaudiretur. Quem ingentem fragorem homines Hiberniae admirati rogaverunt Tailgheann (2), Patricium nempe filium Calpurnii¹, id qua causa accidisset². Respondit Patricius, hoc puncto temporis³ nasci Greallanum: «Sex tantum», ait, «menses elapsi sunt, ex quo conceptus est; eritque felix haec nativitas: ille enim erit ecclesiae auxilium, nudis⁴ vestitus, pauperibus cibus⁵, praedarum incolumitas, hostilis aciei defensio, daemonum strages, bellantibus pacis sequester. Equidem, quemcumque locum me monuerit angelus a sancto clerico benedictum iri, in sanctum eius domicilium non invadam (3). Fortiter enim et acriter defendet fines suos.» Cecinitque Patricius hos versus:

1. —¹ Arplunni D. —² (id - accidisset) quae est illius rei causa? D. —³ (h. p. t.) tempore huius fragoris D. —⁴ debilibus D. —⁵ ecclesiarum et add. D.

Patrisius dixit (sic) D.

(1) Is universam Hiberniam regere coepit duobus fere annis post Patricii obitum. Cf. Comm. praev. num. 3; Bury, *The Life of St. Patrick*, p. 72, annot. 1; supra, p. 151, annot. 15. —

(2) Patricii cognomen; cf. supra, p. 183, annot. 2. — (3) Intellege se non commissurum ad domicilium a Domino Greallano praedestinatum ipse occupet. Benedici locum ab aliquo sancto, Hiber-

«Feirde

A « Feirde Fódla o tuinn go tuinn
cuairt in chléirig hi colainn.
A shíol i léunadh ní leicc,
mo ghéunair tír a ttainicc. »

Cuillin mac Cairpre Clúaisdeirce do Laighnibh
a athair, 7 Eithne ainm a mathar.

2. Ro hoileadh an mac sin go honórach aca,
7 ag Cairpri d'airithe¹, ar aithne Patraicc. Ocus
an trath do bí ionaistir, do shír Patraicc < a
leiccean lais, ocus²> an chuid ele dia braitribh
do coimhett fo chomharbas Laighen; 7 tucc a
bhennacht dia chionn, 7 ro léiccedh an macamh
lais ocus ro gluais Patraicc iarsin go hAth Cliath
Duibh Linne 7 an mac³ lais. Ocus is 'na fho-
chair ro chodladh aga⁴ munadh. 7 atbert
Patraicc:

« Uasal m' édáil si
a hiath laoch Laighen,
Sciath nádh scaifidher,
triath nádh ttráothfidher.

Greallan glainbrethach⁵,
an bocc brat úr⁶ sa,
An fionn folt chaomh sa,
mionn na macaomh sa.

Eúsca soimenda,
grian gheal Gaoidealach,
Flaith foll⁷ firinnech,
conn⁸ na nEirnech⁹.

Reulta¹⁰ righ-sholus,
rath nac ruathurach,
Glenn gan gnath fholadh,
benn gan bruach fholach.

Mac righ Laighen,
an mionn¹¹ mor dúasach,
Sliabh nach saimhisil¹²,
an mionn mor uasal. »
Úasal.

« Proderit Hiberniae a mari usque ad mare
iter huius clerici in carne.
Illius progeniem dilabi non sinet.
O felicem, ad quam venit, terram. »

Erat pater eius Caillin filius Cairbrei Cluais-
dearg (*rubrarum aurium*); matris autem no-
men Eithne (1).

2. Educatus est puer honorifice ab iis et prae-
sertim¹ a Cairbreo (2), iussu Patricii. Ut pri-
mum iter agere potuit, poposcit Patricius ut
sibi committeretur, fratres autem eius² domi re-
manerent, Lageniensium finium hereditatem adi-
turi; quibus (fratribus) Greallani gratia bene pre-
catus est Patricius. Igitur commissus est illi
puer, cum quo progressus est ad Áth Cliath Duibh
Linne (3). Huius quamdiu ab eo institutus est³
paracimomenus fuit (4); et Patricius ait:

« Nobilis est thesaurus meus (5)
e partibus Lageniensium heroum,
Scutum quod non findetur,
princeps qui non superabitur.

Greallanus purorum iudiciorum⁴,
molle hoc pallium et recens⁵,
Lenis hic puer pulchris (6) capillis,
diadema iuvenum.

Luna lucida,
sol fulgidus Gadelorum,
Princeps plenus veritatis,
dux Hibernorum.

Stella regii luminis,
castellum inexpugnabile,
Vallis sine perpetua inimicitia,
mons sine abscondito praecipitio.

Filius regis Lageniensium,
diadema magni pretii,
Collis arduus et excelsus,
diadema nobilissimum. »

Nobilis (7).

VITA

Greallant
parentes,

educatio.

De
Greallano
puero
carmen
Patricio
ascriptum.

B

C

2. —¹ (aca 7 ag Cairpri d' airithe) acc Cairbre
D recte, ut videtur. —² (a l. i. ocus) om. B, sup-
plev. ex D. —³ (7 an mac) bis B. —⁴ céad add.
D. —⁵ glain-briathrach D. —⁶ (brat úr) an legen-
dum brathair? —⁷ foill D. —⁸ conadh B;
conn D. —⁹ ach B. —¹⁰ retla D. —¹¹ no minn
sup. lin. pro varia lectione B. —¹² snaimhisil
B; saibhisil D.

nis idem est ac habitari ab eo eiusque patrocinio
frui. Angelus autem cuius Patricius mentionem
hic facit, Victor fuisse putandus est, de quo su-
pra, p. 173, annot. 4. Huic universo loco cf. Vitam
gadelicam S. Ceallachí, ap. S. H. O'GRADY, *Sil-
va Gadelica*, t. I, p. 53, ad calcem. — (1) De stem-
mate S. Greallani. Comm. praev. num. 3-4. —
(2) Suspiciamus hoc loco veriore esse lectionem
codicis D; videtur enim altera lectio orta e li-
brarii audacia, qui cum scripsisset aca, errorem-
que perspexisset, addidit voces 7 et d'airithe,
peccati sui contendi causa. De more autem illo,
pueros educandos cognatis tradendi, vid. supra,
p. 153-54. — (3) Id gadelicum est plenumque
nomen urbis Dubliniensis. Civitatis autem adeo
obscurae sunt origines ut minime constet num
S. Patricius ad illam adierit. N. DONNELLY, in
The Catholic Encyclopedia, t. V, p. 172; cf.
E. MACNEILL, *Phases of Irish History*, p. 137. Illuc
tamen olim ivisse Patricium tradit monumentum
non spernendae antiquitatis, Homilia in Leabh-
Novembris Tomus IV.

ar Breac, ap. STOKES, *The Tripartite Life of
Patrick*, t. II, p. 466. Utcumque se res habet, huc
non est adducendum nomen « St. Grellan's »,
ad Monkstown prope Kingstown, in comitatu
Dubliniensi, pro vestigio antiquae cuiusdam de-
dicationis. Domus enim appellatio est quam sae-
culo XIX habebant quidam posteri Ceallachí
illius a Maineo Mór decima quarta generatione
procreati; cuius familiae cum patronus esset
Greallanus noster, pium incolarum animum si-
gnificat domus ille titulus, nec quicquam aliud.
Haec ex O'HANLON, *Lives of the Irish Saints*,
t. IX, p. 422, annot. 33, et p. 423, annot. 41; qui-
bus accessit luculentissimum testimonium
P. Gulielmi Bodkin, Provinciae Angliae S. I.
Praepositi, in litteris ad nos perhumaniter datis.
— (4) Vid. supra, p. 172, annot. 10. — (5) De
huius modi carminibus, supra, p. 172, annot. 9.
— (6) Vel aureis. — (7) Hanc unius vocis itera-
tionem explanavimus, supra, p. 181, annot. 4.

62 3.

VITA

3. Do ghluais *Patraice*, iarnamarach, *cona mhancoibh* ¹ 7 *cona macaibh leighinn* 7 *cona dheiscioplaibh do thocht i cuiccedh Connacht dia coisreccadh*. *Ocus gérb' iomdha égnaidhe isin diadhacht annsin*, as le Greallan do niodh *Patraice* a usal chomhradh isin diadhacht, 7 do gheibhedh in deiritus na diadachta gan uiresbaidh eisiumh. Rangatar isin oidhche sin ² go long-port righ *Connacht* .i. Duach Galach, 7 ro eirigh Duach go honórach roimh *Patraice*, 7 ro frestladh 7 ro fritháileadh go maith iatt. *Ocus tainice Duach Galach ar cúairt dochum na ccleirech a mucha na maidne*, 7 accaóinis a bhén do bhreith mheic *mair* an oidhche sin. « Da madh ail le Dia, as béo do béurtái, » ar in príomhfáidh go foistionach. « Diamadh béo do béurtái an ghein sin, » ar Greallán, « as chuceainne do béurtái dia bhaisteadh; *ocus ósa marbh* ³, as chuceainn as cóir a tabart. » Ro gnúis derceadh fón príomhfáidh uime sin. Ro mhothaigh Greallan an timdherceadh sin. *Ocus tuccadh an lenab dochum an chleirich*. Éirgis *Patraice* do guidhe an Choimdedh, 7 ro ghabh Greallan an lenamh ona mnáibh, 7 do rad trí sriabha ⁴ forsan corp d'ingin a ordan ⁵ gur screit an lenabh fo lamaib an chleirich. Athert Greallan fri *Patraice*: « Acc so an mac beo deit. 7 baís é. » Ro baisteadh an lenabh 7 tuccadh Eoghan Sriabh d'ainm fair, o shliocht ingne an naoimh-chléirigh. *Ocus* athert *Patraice* fri Duach Galach: « Ordaigh féin cíos airíthe ó chlann-macne na naoidhen do Ghreallan. » — « Do bérthar ⁶ immorro, » ar Duach Galach, « 7 go hairíthe an baile a ndmadh na mór-miorbuile ⁷ so dó, » .i. Achadh Fhionnuraeh a ainm go nicee sin, 7 Craobh Ghrealláin a ainm o sin alle, on chraoibh sheilbhe tucc Duach 7 *Patraice* do Ghreallán ann. *Ocus* ro ordaicich cíos don mhaic-cleirech annsin .i. secht mba blechta o thigerna an tíre ⁸ secht ⁹ mbruit ó gach banrighain. *Ocus* ar norduiccedh an chiosa ¹⁰ do iarr coraigheacht *Patraice* frisna cíos-charaibh sin do chomall dó, 7 tuccadh iarsin.

C

3. — ¹ mhanacaibh D. — ² (sin) postea add. B. — ³ ruccadh add. D. — ⁴ crosta add. D. — ⁵ (d' i. a o.) om. D. — ⁶ hoc loco incipit O'D. — ⁷ (na m.) an mhiorbuili D, O'D. — ⁸ (mba bl. o th. an t. 7) om. D, O'D. — ⁹ om. O'D. — ¹⁰ (an ch.) na cána D, O'D.

(1) Facile perspicitur quam inepte hic edisserat hagiographus Greallani Lageniensis cum Connacia coniunctionem. Procul tamen abest ut sine causa Greallanus Patriciusque adducantur ad huius regionis dynastam; quippe a quo Ferbolgorum (seu verius Pictorum) fines videatur accepisse Maineus rex (de quo mox agetur), affinis, non propinquus tamen, ea lege ut solitum vectigal regi Connaciae quotannis persolveret. De quibus vid. E. MacNEILL, *Celtic Ireland*, p. 87. Cf. annotata in hoc proximumque capitulum. — (2) Cf. Comm. prae. num. 4. De aliis rebus inter Patricium et Duachum illum gestis, Vita gadelica S. Benigni, cap. 10, supra, p. 176. — (3) Vocem *príomhadh* deduxerunt Hiberni a latina *primale*; sed postea veriloquii oblit, scripserunt *príomh-fháidh* quasi orta esset e *primo* et *vate*. Unde archiprophetae titulus Patricio inditus. — (4) Non ab simile prodigium a S. Benigno patratum legitimus, supra, p. 173. — (5) Locum in nostra in-

3. Perrexit Patricius postridie una cum monachis, alumnis et discipulis suis, in provinciam Connaciae (1) ut eam consecraret. Et quamvis multos secum haberet viros in sacra theologia eruditos, cum Greallano tamen conferebat Patricius praeclaros sermones de divinis rebus, quarum arcana discipulis percipiebat, nulla particula neglecta. Sub noctem advenerunt ad sedes regis Connachtensium Duachi (2) Galach (*bel-lo strenui*), qui Patricio honorifice assurrexit; illi lautissimo hospitio excepti sunt. Primo mane venit Duach ad clericos invisendos et conquestus est uxorem suam filium peperisse mortuum, ipsa nocte. « Si Deo placuisset, natus esset vivus, » ait placide archipropheta (3). Greallanus autem: « Si vivus esset natus, ad nos utique allatus esset ut baptizaretur; etsi mortuus ¹, nihilo tamen minus nobis tradatur oportet. » Quo audito, suffusus est rubore vultus archiprophetae. Hoc sensit Greallanus. Allatus est infans ad clericum, surrexitque Patricius ut Dominum precaretur. Greallanus autem, cum a mulieribus infantem accepisset, ungue pollicis ² tres sulcos ³ in eius corpore descripsit, ita ut infans clamore dolorem significaret, premente clerici manu. Ait Greallanus Patricio: « En tibi vivum puerum. Eum baptiza (4). » Igitur baptizatus est puer et vocatus est Eoghan Sriabh (*a vestigio*, seu *a sulco*) e vestigiis unguis sancti clerici (5). Dixit autem Patricius Duacho Galach: « Statue certum aliquem censum, quem progenies infantis Greallano tribuat. » — « Profecto tribuetur ei census, » ait Duach Galach, « et praeter ea ille locus ubi miraculum hoc magnum eius gratia factum est. » Qui locus antea dictus Achadh Fionnabrach, exinde Craobh Ghrealláin (*Ramus Greallani*) (6) nomen habuit, e ramo quo dato Duachus Patriciusque Greallanus (huius) possessorem significarunt. Et iuveni clerico (quotannis) dari constituit (Duachus Galach) septem ⁴ vaccas albas a singulis terrarum dominis ⁵; ab uxore cuiusque dynastae septem vestes. Quod vectigal cum esset impositum, rogavit Greallanus ut huius solvendi Patricius sponsor esset, assensitque Patricius.

Patricius cum Greallano

E

Eoghanum Sriabh suscitavit;

Creerolan,

una cum vectigale, Greallano datum.

F

3. — ¹ natus est add. D. — ² (u. p.) om. D. — ³ decussatim add. D. — ⁴ om. O'D. *sollterter sed silentio*. — ⁵ (vaccas - dominis) om. D, O'D.

terpretatione obscurum, eleganti paraphrasi illustrat COLGANUS, *Trias Thaumaturga*, p. 207, col. 1, cap. 46, hisce verbis: « cui et cognomen-tum Sriabh ex contingenti tunc adhaesit casu. Sriabh enim Hibernice idem sonat ac linea in cute leviter et superficialiter indita et ex aliquo offendiculo relicta. Revisicens enim infans in manibus sancti iuvenis Greallani se movebat et eiulabat; atque hinc unguis huius illum in collo offenderunt ac factae offensae leve reliquerunt vestigium. » Cf. nomen Lugaid Sriabnderg, in Vita latina S. Declani, *BHL*. 2116, ap. PLUMMER, *Vitae Sanctorum Hiberniae*, t. II, p. 32, cum annot. 4; in Vita eiusdem gadelica, ed. P. POWER, *Life of St. Declan... and Life of St. Mochuda* (London, 1914), pp. 2, 151. — (6) Comm. prae. num. 1. Hoc tamen et similia locorum nomina aliter explanat Iohannes O'Donovan ac hagiographus; cf. W. G. WOOD-MARTIN, *Traces of the Elder Faiths of Ireland*, t. II (London, 1902), p. 157.

4.

A 4. *Ocus* asa haithle sin luadh Greallan i ttrian uachtarach an choiccidh go raibhe acc siubhal an tire. 7 nír oiris a mhenma for tír diar taistil nó *dár* imtigh, go rainic Mag Seinceineoil, bhail a raibhe Cian d' Feraibh Bolce rí an tire, 7 airis aignedh¹ an eirlaimh for an ionad sin i. Cill Cluaine a ainm. As isia aimsir in ro iomraidhetar aicme Colla Dá Crioch techt ó Airghiallaibh. *Ocus* as edh adubhratar : « As lionmar ar laochradh 7 as adhbhal ar noireacht 7 ata ar naicme ar niomduccadh 7 ní fhuighbem ionadh uile i naon coicedh gan fás escairdesa ettráinn, oir ní maith fhuilngit na huaisle a cumhgach. *Ocus* fecam cia cuicedh ina teirce daoine don mBanba *ocus* ina lia d' Feraibh Bolce, *ocus* cumhgaighem orra é. *Ocus* atá cuicedh *Connacht* ag na hAitech-tuathaibh acht cios uatha diar mbratair ne : *ocus* ionnsaighem é. » Is iad ro chan an comradh so Maine Mór ó sloinnter na sluaigh 7 Eochaidh Fer Dá Ghiall a athair aga rabhtar géill Uladh 7 Oirghiall an aoinfecht. Do gluaisettar na glan-shluaigh sin go hobann, árrachta, ina cathaibh coilighthi, *cona* ttaiatibh *ocus* *cona* trédaibh, ó Chlochchar mac nDaimhin go Druim Clasaigh² re nabarthar Tir Maine, eter Loch Rí 7 Suca. Ro airisettar ann³ *ocus* ro cuirsett teachta uathaibh go Cian i. tigerna an tíre go Magh Seinceineoil, 7 ro innisettar na teachta aicme Colla do bheith ag iarraidh ciosa 7 ferainn fair. 7 ro heglaidhdh⁴ Cian frisna comraitibh sin 7 ro tionoil a throm-

4. —¹ (a. a.) airiges i ccend D, O'D. —² Clasaigh ex Clarsaigh correctum prim. man. B. —³ (Ro a.ann) Ro airgedar an tír D, O'D. —⁴ (ro h.)

(1) Pressius verteris : in superiorem tertiam provinciae partem. Quasi divisa esset Connacia in partes tres, quarum una, ceteris altior, postea a Mainei nepotibus occupata esset, seu verius Mainei nepotum fines partim saltem includeret. Cf. HOGAN, *Onomasticon Goedelicum*, p. 675, col. 2, i. v. Uí Maini. — (2) Id est latine Campus Antiquae Gentis, Ferbolgorum nempe, de quibus infra, annot. 3. Is campus paulo post ab hagiographo nostro definitur, p. 492A. Cf. HOGAN, op. c., p. 530, col. 1, i. v. Mag Seinceineoil ; p. 653, col. 2, i. v. Tuath Senchenéil ; E. O'CURRY, *On the Manners and Customs of the Ancient Irish*, t. I, p. xxviii-xxix, cum annot. 44. Totam illam historiam occupatae Terrae Mainei suo stilo narrat Gratianus LUCIUS, *Cambrensis Eversus*, ed. 1, p. 134 ; ed. M. KELLY, t. II, pp. 260, 262 ; O'CURRY, op. c., t. III, p. 184 ; novissime tandem et pererudite E. MACNEILL, *Phases of Irish History*, p. 179-80. — (3) Ferbolgi, prisci Hiberniae incolae, qui feruntur ; ii autem, de quibus hic agitur, videntur Picti fuisse, E. MACNEILL, op. c., pp. 180, 350. De huiusmodi Ferbolgicorum finium a Gadelis expugnationibus, seu verius occupationibus, E. MACNEILL, op. c., p. 76-80 ; idem vir eruditus res in Terra Mainei tunc gestas verius exponit quam hagiographus, *Celtic Ireland*, p. 87. — (4) Hodie Killoony parochia, in baronia Clonmacnowen, comitatus Galway, Ecclesia, a S. Greallano postea exstructa, parochialis facta est, cuius parietinae exstant haud procul ab urbe Ballinasloe. O'DONOVAN, *Hy-Many*, p. 9, annot. v. Cf. William STOKES, *The Life and Labours in Art and Archaeology of George Petrie* (London, Dublin, 1868), p. 191 sqq. ; HOGAN, op. c., p. 182, col. 1, i. v. Cell Cluaine. — (5) Unius e tribus illis Conla seu Colla, qui circiter annum 330 Airghiallam bello occuparunt ; cf. E. MACNEILL, *Celtic Ireland*, p. 91. — (6) Cf. E. MACNEILL, *Phases of Irish History*, pp. 61-97, 148-49, 179 sqq. — (7) Cui e cognatis

4. Inde perrexit Greallanus in partem superiorem provinciae (1), perlustravitque regionem ; neque eius animo placuit ullus e locis per quae transiit, donec pervenit in Magh Seinceineoil (2). Placuit hic locus animo patroni sancti¹. Imperabat illi tractui Cian rex, gente Ferbolg (3). Nomen loco (nunc est) Ceall Cluaine (4). Hac aetate posterius Collae Dá Chrioch (5) e finibus Airghiallensibus migrare constituerunt : « Plurimum enim esse eorum iuventutem et ingentem populum ; numero auctam esse tribum. Nec posse spatium sibi inveniri in una provincia, quin simultates inter se orientur. Aegre ferre homines nobiles si quando loco ardentur. Proinde sibi dispiciendum, in qua provincia Hiberniae rariores essent incolae, plures autem Ferbolgi. En istorum fines facerent angustiores. Vectigales (6) illos dominari in Connacia, nisi quod tributum penderent fratri suo (7) ; sibi igitur petendam esse Connaciam. » Erant qui haec inter se conferebant Maine Mór (*magnus*) (8), e cuius nomine populi (illius regionis) sunt appellati, et pater eius Eochaidh Ferdaghiall (*vir duorum obsidum*) ; hic obsides retinebat et ex Ultonia et ex Airghialla simul. Exinde incesserunt splendidae illae copiae, compositis ordinibus, impetu repentino et terribili, una cum gregibus suis et pecudibus, e Clochar Mac nDaimhin (9) ad Druim Clasaigh (10), qui fines dicuntur Tir Maine (Terra Mainei) iacentque inter lacum Rí et flumen Suca (11). Ibi constiterunt² et legatos miserunt in

VITA
Advenit
Greallanus
in
Killoony.

Inter
posteros
Collae
Connaciam
petentes

4. —¹ (placuit - sancti) et assurexit obviam patrono sancto D, O'D. —² (i. c.) populati sunt terram D, O'D.

posterorum Collae tributum penderent illi Ferbolgi, diximus supra, p. 490, annot. 1. — (8) Huius stemma colligitur e *Genealogiis Regum et Sanctorum Hiberniae*, ed. Paul WALSH, p. 69, num. 5. Unde et eius aetas quodam modo definiri potest : quarta enim generatione procreatus esse traditur a Colla, qui ineunte saec. IV vivebat ; Mainei autem ipsius trinepos Becc Mac De c. annum 555 obiit. Vir autem cl. Falconerius Madan computavit Mainei emortualem annum c. 485, alia via, quam nos perhumaniter docuit. Utcumque se res habet, nihil obstat qui saec. V vergente regnasse Maineus credatur. — (9) Nunc Clogher civitas in comitatu Tyrone, in Ultonia. HOGAN, op. c., p. 252, i. vv. Clochar mac nDaimen et Clochar mac nDaimin. — (10) Intellege hunc locum esse ad quem perrexerunt copiae illae ex Ultonia in Connaciam irrumpentes. Collis dictus Druim Clasaigh est in parochiis quae nunc appellantur Drum et Taghmaconnell, baroniae Athlone South, comitatus Roscommon. — (11) Lacus ille, nunc Loch Ree, in confinio comitatum Longford, Westmeath, Roscommon, ubi Sinona fluvius restagnans in terras se latius expandit. Flumen Suck nunc dictum in Sinonam influit postquam, ab occidente et meridie, a comitatu Galway definit comitatum Roscommon. Corruptum esse hunc locum, qui Terrae Mainei limites angustiores facit, perspexit Iohannes O'DONOVAN, suasitque ut legeretur : « O Chlochchar mac nDaimhin go hinad ris a nabarthar Druim Clasaigh i dTír Maine, itir Loch Rí ocus Suca » ; latine : « E Clochar Mac nDaimhin ad locum qui dicitur Druim Clasaigh, in Terra Mainei, inter Loch Ree et Sucam. » *Hy-Many*, p. 10, annot. y. Ceterum, quod idem Iohannes O'Donovan alibi annotat, tractus ille, qui iacet inter flumina Sucam et Sinonam, saeculo IX tantum a rege Terrae Mainei occupatus est. *Leabhar na gCeart*, p. 106-107, annot. p. Cum autem veri simillimum sit, incurrentem exer-

shluaigh

VITA

shluáigh ⁵ 7 rob é a lion .i. deich cced ar fhichet
aga raibhe sciath 7 cloidhemh 7 cathbarr, amh-
ail asbert :

Aoinfher as gach lios amach,
ass edh ro iccedh le Cian,
A Muig Senceneoil — ni brecc —
.x.c. ar ficit ced ⁶ sciath.

B *Ocus* rob e fad *ocus* leited an mhúighe sin .i.
o Dún na Ríogh go habhainn Baircín *ocus* ó
Áth na Stúaiigh ⁷ go hÁth Derc Duin, re nabar-
tar Áth an Chorr Dhoire. 7 ní fan Cian don rua-
thar sin ⁸ go hiomlár Tíre Maine : 7 ro ⁹ thionn-
scenattar ¹⁰ an fhedan dob uaisle da nionnsai-
chídh. Annsin ro tadbás do Greallan sliocht
Colla Da Críoch do bheith insin guasacht sin,
7 ro ghlúais go tinesnach dia tesarcaín ; 7 is
ann ro airis eter ¹¹ an dá ¹² fhedhain, 7 ro choisec
an imresain 7 ro snadm san sídh ¹³ ettara sídhe.
Ocus ro ordaigh trí nonbhair dona huaislibh
ar laimh Céin fri combhall. *Ocus* Amhalgaidh
mac Maine Moir as e ba huaisle dona heidiribh
sin. *ocus* tucadh i llaimh rechtaire Céin é.
Ocus grádháighis ben an rechtaire é. *Ocus* iarna
aithne sin don rechtaire lionais ¹⁴ míoseccais na
bragat é tresan mnáoi. *Ocus* téitt mar a raibhe
Cian 7 cuiris fáoi milleadh na mbraghat i naon
oidhche gan fuireach. 7 do baoi ionad coinne
iarnamarach ag Cian *cona* socraite ag Magh
Seimhne i nimel Mhuige Seinceineoil le hEo-
chaidh 7 le Maine 7 re beccán do mhaithibh
a mhuintire 7 ro cumattar go raibhe fledh ag
Cian ina comhair : *ocus* ní hedh ro boi acht feall.
7 tartas do Grellan an comaire sin, oir is e fein
do ba cor ettorra. *Ocus* is e ionadh ina raibhe
Eochaidh *ocus* Maine a mbun amBernaigh na
nArm i nucht Maonmuighe re nabarthar an
Seisedh Becc. Ot comaire Grellan ó dhorus a
reiclésa an mhór-socraite *cona* narmaibh ¹⁵ sí-
nidh a dhá dóidríghidh sías dochum an Duile-

C

ro hoglaighedh B ; ro hecclaigheadh D, O'D.
— ⁶ (throm) sup. lin. B. — ⁶ (x.c. ar ficit ced)
deich cét ar trichad O'D *perperam*. — ⁷ (na
Stúaiigh) nFasdoicc D, O'D. — ⁸ no go rainic
add. D, O'D. — ⁹ (7 ro) bis B. — ¹⁰ (ro th.)
ro thionnseatar post corr. B ; ro thineoilsiod D, O'D. — ¹¹ (ro a. eter) ro oirisedar D, O'D *haud*
scio an recl. — ¹² sup. lin. B. — ¹³ sup. lin., et in margine alia manu : sídhe B. — ¹⁴ lionus bis
D ; quod correxit O'D *sollerter at silentio* : lionus lonus, « impletus est odio ». — ¹⁵ (an mh. *cona*

citum restitisse paulo ante quam fines Ferbol-
gorum traiceret, nuntiorum de pace aut bello
mittendorum causa, summam huius narratiuncu-
lae antiquitatem hoc significat ; quippe quod,
post occupatam a Mainei nepotibus illam re-
gionem, vix ita excogitari potuerit. Sed et
notatu dignissimum est, eundem fere esse hunc
tractum Suca et Sinona fluminibus definitum,
atque illum cuius vectigalia Greallanus et Pa-
tricius sibi etiam tum vindicasse feruntur post-
quam sibi cetera tributa S. Caircellus attraxit ;
cf. Comm. praev. num. 16. — (1) Hunc esse
locum prope Ballydonnellan, in parochia Kill-
alaghtan, baroniae Kilconnell, comitatus Gal-
way, scribit O'DONOVAN, *Hy-Many*, p. 198, col.
1, i. v. Dun na riogh. — (2) Flumen ceterum
ignotum, HOGAN, op. c., p. 194, col. 2, i. v. Bair-
chinn. — (3) Neque ille Áth na Stúaiigh alibi
usquam memoratus esse videtur, neque Áth
nFasdoicc, quem alter codex exhibet, ceterum

Magh Seinceineoil ad dominum illius regionis D
Cianum, his nuntiis : « Posteros Collae Dá Chri-
och tributum ab eo agrosque flagitare. » Quibus
dictis perterritus Cian ingentes ³ suas vires con-
traxit, tria milia hominum, scuto, gladio, galea
instructorum, ut ait poeta :

Unus e quoque castello
egressus est cum Ciano,
In Magh Seinceineoil — non mentior —
tria ⁴ milia scutorum.

Patebat autem campus (ille, nimirum Magh
Seinceineoil) a Dún na Ríogh (1) ad flumen
Baircín (2) et ab Áth na Stúaiigh ³ (3) ad Áth
Dearg Dúin (4), qui nunc vocatur Áth an Chorr-
dhoire. Nec mora, arma intulit Cíanus perve-
nitque in campum Terrae Mainei ; quo progredi
ceperunt adversus eum nobilissimae (hostium)
cohortes. Tunc Greallano (a Deo) ostensum est
quo in periculo versarentur posteri Collae Dá
Chríoch. Festinavit in eorum praesidium. Con-
stitit inter utrasque ⁶ partes, refrenatoque belli-
co furore pacem inter eos conciliavit. In cuius
fidem iussit viginti septem obsides generosa
stirpe editos Ciano dari. Erat inter eos nobilissi-
mus Amhalgaidh, filius Mainei Mór (5) ; quem
cum in custodiam accepisset regis Ciani minis-
ter (6), huius uxor adamavit. Ea re comperta
minister ob mulieris amorem odio in obsidem
impletus est. Cianum adit persuadetque ut ob-
sides sine mora una eademque nocte perimeret.
Postero die venit (Cianus) cum copiis suis in
Magh Seimhni (7), qui (campus) conterminus
est (campo) Magh Seinceineoil, ad colloquium
Eochaidh et Mainei ; hos comitabantur pauci
familiares, nobiles viri. Simulaverunt (Cianus et
sui) se convivium illis apparasse ; nihil tamen
apparaverunt nisi perfidiam. Sed (a Deo) revel-
atum est hoc consilium Greallano, cuius inter
eos fides interposita fuerat. Erant autem Eo-
chaidhus et Maineus ad ima Bearnach na
nArm (8) in Maenmagh (9), qui (locus) nunc vo-
catur Seisidh Beag (10). Igitur Greallanus cum

et
Ferbolgospacem
conciliat
Greallanus.Ferbolgo-
rum
insidiae

F

³ sup. lin. B. — ⁴ quattuor O'D *perperam*.
— ⁵ (Áth na Stúaiigh) Áth nFasdoicc D, O'D.
— ⁶ sup. lin. B ; (c. i. u.) constituerunt utraque
D, O'D.

— ⁷ (na Stúaiigh) nFasdoicc D, O'D. — ⁸ no go rainic
add. D, O'D. — ⁹ (7 ro) bis B. — ¹⁰ (ro th.)
ro thionnseatar post corr. B ; ro thineoilsiod D, O'D. — ¹¹ (ro a. eter) ro oirisedar D, O'D *haud*
scio an recl. — ¹² sup. lin. B. — ¹³ sup. lin., et in margine alia manu : sídhe B. — ¹⁴ lionus bis
D ; quod correxit O'D *sollerter at silentio* : lionus lonus, « impletus est odio ». — ¹⁵ (an mh. *cona*
notus, HOGAN, op. c., p. 52, col. 2, i. v. Áth an
Fasdoicc. — (4) Locus ab aliis scriptoribus non
memoratus, Id., ibid., p. 59, col. 1, i. v. Áth
Dergdúin. — (5) Is Mainei filius alio loco nus-
quam memoratus esse videtur ; ipse enim Mai-
neo in regno non successit, sed eius frater Brea-
sal. — (6) Gadelice *rechtaire* ; is erat unus e
praecipuis regum toparcharumque ministris,
cui munus erat et res, negotia, bona administra-
re, et ius dicere. — (7) Campus alibi memoratus,
nusquam tamen melius definitus quam a nostro
hagiographo, HOGAN, op. c., p. 530, col. 1, i. v.
Mag Seimne. — (8) Locus ceterum ignotus,
Id., ibid., p. 113, col. 2, i. v. Bearnach na n-Arm.
— (9) Campus ille, nunc dictus Moenmoy, pa-
tet circum civitatem Loughree in comitatu Gal-
way ; eius fines exscribit O'DONOVAN, *Hy-Many*,
p. 70, annot. z. — (10) Locus ceterum ignotus,
HOGAN, op. c., p. 594, col. 1, i. v. Seisidh Becc.
« Seisidh » forsitan eadem vox est ac « sessed »,
-man

A man, arná imdercadh d' ecla a shlánaigheachta do¹⁶ milleadh. 7 fuair a itche ó Dhia, gur hoccoadh an magh mor sin fo cosaibh Cein cona muintir¹⁷ condernadh cuithedha 7 criatracha de, gur sluiced Cian cona muintir, eter ócc 7 shen. Ocus do líon uathbás 7 imeccla Maine¹⁸ tresna fertaibh sin, conidh Magh Liach ainm an mhúighe, ó dhoilges na laochraidhe 'gan diogbudh don naoimh-cleirech. Tainic Maine cona muintir bhail irraibhe Greallan 7 ro cromattar a ccinn dó. Ocus ro innis Greallan doibh mar do fealladh forra 7 mar do sháor Dia 7 é fein iatt ar lucht an fhíll. Athbert Grellan friu: « Trebhaid si an tir si 7 fuathaighidh an fheall 7 biaidh mo bhennacht sa aguibh. 7 coimhlidh bhar mbraithres da cheile, ocus ordaighidh mo chíos 7¹⁹ mo cain 7 mo dlighedh fein damhsa ó niu go brath. » — « Beir si²⁰ féin, » bhar Maine, « an bhreth bás áil duit. » — « Berat, » ar Grellan. 7 atbert:

B

« Mor mo cháin ar cloinn Maine²¹,
screpall gacha haon bhaile.
Arat bias go roglan, reidh;
ní cios gan adbar eisein.

Céid-ghein gacha cloinne dam
d'a mbaister liom do bhunadh.
A ccios cugam as cios críaidh:
gach céid arc is gach ced úan.

Lem — gomadh lia aide a nellach —
ó chloinn Maine an céid sherrach.
Tionnlaicit a ccios dom cill
a nécmáis criche is ferainn.

Dal nDruithne, ní dlígim de
cios no frecracha ele²².

C

narmaibh) na harmo con mor-shochraoidhe sin D, O'D. —¹⁶ bis B. —¹⁷ muintire B; muintir D, O'D. —¹⁸ (eter occ - Maine) om. D, O'D. —¹⁹ (mo ch. 7) om. D, O'D. —²⁰ sup. lin. B. —²¹ Nota in marg. B. —²² in marg. inf.

id est latine « statio »; unde Seisidh Becc, « statio parva ». — (1) « Hodieque invia est (terra illa), incedentium gressibus ita cedens ut in ea nec homines nec pecudes vestigia figere possint. » Gratianus LUCIUS, *Cambrensis Eversus*, ed. 1, p. 134; ed. M. KELLY, t. II, pp. 262, 264. — (2) Hoc etiam nomine campum illum nuncupatum esse, alibi non legitur. Deductum est autem a voce gadelica *llach*, gemitu; cf. *Poems of David O'Bradaigh*, ed. J. MACERLEAN, t. I (London, 1910), p. 8 (= *Irish Texts Society*, t. XI). — (3) Acute Iohannes O'Donovan, dolere se ait, quod nemo Ferbolgus rem narrasset; profecto aliud omnino testimonium id futurum fuisse, neque tam facile posteros Collae Dá Chríoch absolutum iri. *Hy-Many*, p. 12, annot. z. — (4) Hoc ita tamen intellegendum est, ut prisci possessores non expulsi sint sed submissi tantum; cf. E. MACNEILL, *Phases of Irish History*, p. 176-93. — (5) Haec tria verba idem valent. — (6) Non unus est hic locus qui vectigalia solvenda ipsius patroni arbitrio primum relicta tradit; cf. PLUMMER, *Vitae Sanctorum Hi-*

ab ostio suae ecclesiae arma illa cerneret et ingentes copias⁷, tetendit manus ad opificem rerum, motus pudore et verecundia, ne sua fides violaretur. Quodque petiverat, impetravit; quippe, mollitus est campus ille magnus sub pedibus Ciani et sociorum eius, versusque est in paludem et syrtes (1). Quo prodigio factum est ut (in viscera terrae) absorberentur Cian et socii, senes et iuniores, non sine summo horrore et terrore Mainei⁸. Mutatum est autem nomen illius campi in Mágh Liach (*Campus gemitus*) (2), propter dolorem fortissimorum virorum quos sanctus clericus interemerat. Tetendit Maineus cum sua gente ad Greallanum, coram quo capita demiserunt. Narravit Greallanus quo modo doli in eos essent instructi, utque liberasset eos Deus et ipse (Greallanus) a perfidis illis hominibus (3). Aitque Greallanus: « Possidete hos fines (4) atque a perfidia abhorrete, et benedictionem meam habebitis. Fraterne inter vos amate, sanciteque tributum meum⁹ et vectigal meum et legem meam (5) dehinc in perpetuum. » — « Ipse tu, » inquit Maineus, « quod tibi placuerit iudicium fer (6). » — « Feram equidem, » ait Greallanus; et cecinit (7):

VITA

divina
ultione
puniuntur.

« Magnum (est) vectigal meum a gente Mainei,
scripulus (8) ab unoquoque vico.
Splendide prosperabuntur et facile;
non sine causa (est) hoc vectigal.

Primogenitus ex una quaque familia mihi (esto)
(ex iis familiis) quae a me baptizabuntur,
[sine exceptione (9)].
Grave est tributum quod mihi pendunt,
primogenitus quisque porcus et agnus.

Meus (est) — sint utinam eo numerosiores pe-
[cudes eorum —
a gente Mainei primogenitus quisque equu-
[leus.

Tributa sua ad ecclesiam meam conferunt
praeter agros et terras (10).

Ex Dal nDruithne (11) non ad me pertinet
aut tributum aut quicquam aliud.

Carmen
de iuribus
Greallani
et succes-
sorum
eius
in Mainei
gentem.

F

⁷ (et i. c.) cum ingentibus copiis D, O'D. —
⁸ (senes - Mainei) om. D, O'D. —⁹ (t. m.) om. D, O'D.

berniae, t. I, p. cv-cvi, cum annot. 10 et 1; Id., *Bethada Nám n'Erenn*, t. II, p. 361, § 4; Id., *Miscellanea Hagiographica Hibernica*, pp. 45-49, 112. — (7) Permulta sunt in scriptis hagiographicis hibernicis carmina quorum unum argumentum sit vectigalia patrono sancto debita diligenter definire. PLUMMER, *Vitae Sanctorum Hiberniae*, t. I, p. xcii. Hoc carmen adducit Gratianus LUCIUS, op. c., ed. 1, p. 186; ed. M. KELLY, t. II, p. 508, ut sententiam suam fulciat, priscos Hibernos decimas primitiasque solvisse. — (8) Vid. supra, p. 488, annot. 1. — (9) Forsitan intellegendum est: « si a me baptizati sunt ipso initio »; ita ut hic significantur nepotes eorum quos ipse ad fidem adduxerat Greallanus. — (10) Intellege solum non esse adducendum, sed res moventes tantum. — (11) Hos intellege rerum omnium immunitatem habere; etenim ad Mainei stirpem non pertinebant, etsi horum fines incolabant. HOGAN, op. c., p. 333, col. 1, l. v. Dal nDruithne, locum adducit e *Libro Terrae Mainei*; cf. Id., ibid., p. 549, col. 1, l. v. Muintir Maillfindain.

Do

VITA

Do cluinter go tenn a ndáil ;
ni liom muintir Maoilfhionáin.

Na Mainigh o sin amach,
lem a ccáin is a ccabach ²¹.
Treisi ²⁴ mo cheall ga ccoimge ;
liom a ccenn 's a ccomhairle ²⁵.

<A mbuadh 's a ngesa sin
me do ordáigh — gan ainimh —,
An fedh rabuid do mo réir,
buadh gach catha is a cathréim ²⁶.>

Denaid na gradha garcea
comairle mo chomarba ;
A mesce Gaidheal thuaidh is tes
is riar aoidhedh ²⁷ gan aimhles.

Taithide do m' cill chreidmigh,
nosainic ²⁸ gach náimigin ²⁹.
Na heraithe mo cháin damhsa ;
do ghebaitt mar ghellaím si.

Mo cíos a Laighnibh na lerce,
on tsluagh aithiosach airmdercc.
<Aindlichedh do m' chathraigh cain,
om chinedh athach uasal.

As í sin cáin a dhlichim dhaoibh,
do noireacht is da nairdriche ³⁰>
— An uair bus cóir a ccriocha — :
screppall oir gach en triochoa.

Dligim cáin a Mumain moir,
o Mhac Oililla a ccedóir ³¹,
Gen mairfes flaithe da bfine ³² :
pinginn gacha hen tighe ³³.

Mo dúthchus Laighin lórda ³⁴
is clanna ³⁵ Cathaoir crodha,
Mo bhunad ag craoibh nguide,
mo cheall is mo connuidhe ³⁶.

Mo bennacht ar in sliocht seng,
ar cloinn Maine na bfithecall.

Conventus eorum strenue auditur ;
non meus (est) populus Maoilfhionnaini. D

Ex hominibus Terrae Mainei dehinc
meum est tributum et mea sunt vectigalia.
Fortior (est inde) ecclesia mea ¹⁰ ad protegen-
mihi dux et consilia ¹¹ eorum. [dos eos ;

Privilegia et prohibitiones (1) eorum
ego constitui — sine macula —.
Quamdiu voluntati meae parebunt,
victoria et triumphus in quovis praelio
[illis erit ¹².

Servabunt belligeri duces
consilium successoris mei (2),
Et inter Gadelos, ab aquilone et austro,
alienigenas hospitio accipient ¹³ sine defi-
[cientia (3).

Frequentatio meae sacrae ecclesiae
omnem vim ab iis arceat.

Tributum ne mihi negaverint ;
accipient quaecumque sum pollicitus. E

Vectigal meum a Lageniensibus (4) qui mon-
[tuosa loca habitant,
a gente prospera cuius arma rubea sunt.
Iniquum esset hoc exigere in gratiam meae pul-
[chrae civitatis (5),
a nobilibus colonis qui mihi censum sol-
[vent (6).

Hoc est vectigal quod mihi debetur ab iis,
a conventu eorum et ab excelso eorum rege ¹⁴.
— Ubi aequi erunt fines eorum (7) — :
scripulus auri ab unoquoque cantredo (8).

Debetur mihi tributum ab excelsa Momonia,
a filio Aililli (9) omnium primo ¹⁵,
Quamdiu suprema dominabitur (illa) tribus ¹⁶ :
denarius ab unaquaque domo.

Mei consanguinei Lagenienses potentissimi
et filii fortissimi Cathaoiri (10),
Origo mea ad arborem orationis (11),
ecclesia mea et domicilium meum ¹⁷.

Benedictio mea super gentem gracilem,
super filios Mainei seaccariorum (12). F

fol. 90°: Gillcluaine ecclesia par. S. Grellani Dioec. Cluain' ubi colitur 17 sept. corr. B; cf. Comm. praev. num. 8. — ²¹ ccabalach B; ccabach D; g-cabhach O'D. Cf. K. MEYER, Contributions to Irish Lexicography, i. v. *cobhach*. — ²⁴ dinaid O'D. — ²⁵ coimheirge D, O'D. — ²⁶ (a mbuadh - a cathréim) om. B, *supplev. ex D.* — ²⁷ haoifhir D, O'D. — ²⁸ dosainic, sed sup. lin.: no nos, quod significat variam esse lectionem: nosainic B. — ²⁹ nainécc D; nainéccidh O'D. — ³⁰ (aindlichedh - nairdriche) om. B, *supplev. ex D.* — ³¹ (o. M. O. a cc.) om. B. — ³² tar gach ní da ndligim add. B. — ³³ (g. h. t.) gach en tighe D. — ³⁴ lórda B. — ³⁵ clann B; clanna D. — ³⁶ (mo cíos - mo connuidhe) om. *silentio* O'D.

¹⁰ (fortior - mea) tueantur ecclesiam meam O'D. — ¹¹ actus assurgendi reverentiae causa D, O'D. — ¹² (privilegia - erit) om. B, *supplev. ex D.* — ¹³ (alienigenas - accipient) eorum erit unius viri voluntas D, O'D. — ¹⁴ (iniquum - rege) om. B, *supplev. ex D.* — ¹⁵ (et a filio - primo) om. B. — ¹⁶ praeter ea quae mihi debentur add. B. — ¹⁷ (vectigal meum - domicilium meum) om. *silentio* O'D.

(1) Intellege nonnulla a S. Greallano magice iussa vetitae esse. — (2) De Greallani successoribus, Comm. praev. num. 15. — (3) Id non videtur satis perspicue explanari posse. — (4) Inde ortum ducbat Greallanus; cf. p. 489, et infra, annot. 10. — (5) Haec est, ut videtur, Creevolan, de qua Comm. praev. num. 1. — (6) Intellege: at aequum est a divitibus Lageniensibus exigere. — (7) Forsitan sententia est:

ubi certos sibi fines constituerint. Sed explanet ista qui assecutus sit. — (8) Haec erat ruris portio continens centum villas. — (9) Hic haud scio an significetur Aililli successor in Momonia regenda. — (10) Sunt hae praecipuae Lageniae familiae, HOGAN, op. c., p. 237, col. 2, i. v. Clann Cathaoir. — (11) Peractus sit qui haec explicet. — (12) Addidit poetaster, praecclare latrunculis ludere filios Mainei, ut versum suum repletet. Ni

A Ni blodhfaider for an cloinn,
acht go riarat ³⁷ mo bhacachail.

Meirce catha na cloinne
mo bhacall go ffior-thoicche.
Nochan fedfedh catha a cloadh;
beid a ratha go ro mór. »
Mor ³⁸.

Conadh tathbeoughadh Eogain Sreibh meic
Duach Galaicth, 7 toidhecht Maineach a hUl-
taibh, 7 dilgen na nAitech-thuath (no Fer-
mBolce ³⁹), 7 betha Grellain go nuicee sin. Finis ⁴⁰.

³⁷ foisiot D; roisiot O'D.—³⁸ *Coronide adiecta* (cf. *Comm. prae. num. 3*) desinit D; desinit
O'D. — ³⁹ (no F. mB.) sup. lin. B. — ⁴⁰ *Coronidem codicis B* vide *Comm. prae. num. 2*.

(1) Cf. *Comm. prae. num. 15*. — (2) Cf. supra, p. 181, annot. 4. — (3) De vectigalibus illis
populis, supra, p. 491, annot. 2, 3 et 6.

Non subigetur ista gens,
dum lituo meo oboediant (1).

Vexillum gentis in acie
meus (est) lituus cum vera gaza.
Non valebunt, (o hostes,) vestrae cohortes
felicissime illis succedet. » [illos subicere;
Magnum (2).

VITA

Hucusque resurrectio Eoghani Sriabh filii
Duachi Galach, et adventus Mainensium ex
Ultonia, et destructio Tributarium (3), nimi-
rum Ferbolgorum, et Vita Greallani. Finis.

Epilogus.

B

DE SANCTO AIDO

EPISCOPO KILLARIENSI IN HIBERNIA

COMMENTARIUS PRAEVIUS

E

ANNO 589

Vitarum
S. Aidi

1. *Historiam Vitasque S. Aidi* (1) *episcopi
Killariensis* (2) *ante paucos annos ita tractavit
vir hagiographicorum Hiberniae monumentorum
peritissimus Carolus Plummer* (3), *ut nobis iam
satis sit eius placita referre* (4). *Pauca tantum
quae ab instituto suo vir clarus aliena existima-
vit, pro nostro modulo supplebitis.*

codices.

2. *Nulla videtur servata esse S. Aidi Vita
gadelice conscripta* (5). *Vitae Latinae tres super-
sunt, quas edimus* (6). *Harum primam exhibet
unus (7) codex olim Salmanticensis (= S), dein
Bollandianus, nunc bibliothecae Regiae Bruxel-
lensis 7672-74, membraneus, binis columnis saeculo
XIV exaratus* (8). *Inter Vitas sanctorum Hiber-
niae, fol. 108-109^a, 119, 111, 113-114: Vita sancti
Aidi filii Bricc. Hanc opera Caroli De Smedt et
Iosephi De Backer, decessorum nostrorum, typis
mandatam in Actis Sanctorum Hiberniae ex
codice Salmanticensi, col. 332-359, e codice denuo
inspecto recudimus.*

Vita I.

3. *Altera Vita in tribus codicibus legitur:*

R 1 = *Codex Oxoniensis bibliothecae Bodleia-
nae Rawlinson B. 485, membraneus, binis co-
lumnis saec. XIII ante medium, ut videtur d. v.
Falconerio Madan, exaratus. Vitae sanctorum
Hiberniae. Fol. 97^a-103: Vita sancti Aidi epi-
scopi qui dicitur Aedh mac Bric.*

R 2 = *Codex Oxoniensis bibliothecae Bodleia-
nae Rawlinson B. 505, membraneus, binis co-
lumnis saec. XIV ante med. e codice R 1 descrip-
tus. Vitae Sanctorum Hiberniae. Fol. 149^a-154:
Vita sancti Aidi episcopi qui dicitur Aedh mac
Bricii.*

F = *Codex Dubliniensis bibliothecae Fratrum
Minorum 33, chartaceus, anno 1627 e codice R 2
descriptus. Vitae Sanctorum Hiberniae. P. 165:
Vita Sancti Aidi episcopi qui dicitur Aedh mac
Bricii.*

*Vitam hactenus ineditam, praeter aliquot sen-
tentias a d. v. C. Plummer vulgatas* (9), *exhibemus*

Vita II.

(1) Nomen ab aliis aliter scriptum gadelice:
Aid, Aidh, Aed, Aedh, Aod, Aodh, Ead, Eadh,
Ed, Edh, Eth, cet.; anglice non numquam recen-
tioribus temporibus: Hugh; latine interdum le-
gitur Odo et apud recentiores Hugo, sed ut plu-
rimum huic illive gadelicae formae assuunt scrip-
tores Hiberni latinam terminationem. Ex iis
omnibus formis prisca est Aid, vetus Aed, re-
cens Aod, corruptae ceterae; aspiratae autem
formae ceteris sunt recentiores. Ideo elegimus
scriptionem Aid antiquiorem veriorumque. —
(2) Ceall Air, alias Ceall Fair, nunc parochia
Killare, baroniae Rathconrath, comitatus West-
meath; ubi scribit COLGANUS, *Acta Sancto-
rum Hiberniae*, p. 423, col. 2, annot. 31, tres
fontes esse tresque ecclesias. Cf. infra, num. 20.
— (3) *Vitae Sanctorum Hiberniae*, t. I, p. xxv-
xxviii. — (4) Attamen etiamnum lectu digna
sunt quae scripsit G. T. STOKES, *St. Hugh of
Rahue: his Church, his Life, and his Times*, in

*The Journal of the Royal Society of Antiquaries
of Ireland*, t. XXVI (1896), p. 325-35. — (5) PLUM-
MER, t. c., p. xxvii; Id., *Bethada Nám nÉrenn*,
t. I, p. xi. — (6) Vita I est *BHL*. 189; Vita II
hactenus inedita; Vita III est *BHL*. 188. —
(7) Etenim vix operae pretium est annotare
Vitam I ex ipso Salmanticensi codice exscrip-
tam legi et in cod. Regiae bibliothecae Bruxel-
lensis 8936-8938, qui fuit unus e *Collectaneis
Bollandianis*, fol. 212-229^a: « ex ms. Hibernico
Seminarj Salmant. Societatis Iesu. » Cf. I. VAN
DEN GHEYN, *Catalogue des manuscrits de la Biblio-
thèque Royale de Belgique*, t. V, p. 541, qui
folia suo modo numerat 201-218. — (8) Codi-
cum descriptiones a Plummero mutuati sumus,
t. c., p. ix-xxiii; cf. Id., *On two Collections of
Latin Lives of Irish Saints in the Bodleian
Library*, in *Zeitschrift für celtische Philologie*,
t. V (1905), p. 429-54. — (9) *Vitae Sanctorum
Hiberniae*, t. c., p. 34-45, in margine inferiore

e codicibus